

Rent vatten för global utveckling – en prioriterad politisk fråga?

Stockholm, 22 mars 2010

På Världsvattendagen den 22 mars 2010 arrangerade Swedish Water House (SWH) ett seminarium om vikten av vatten för global utveckling. Frågeställningarna handlade om Sveriges roll att lyfta vattenfrågorna i det globala utvecklingsarbetet samt hur de politiska prioriteringarna ser ut framöver. Vidare tillkännagavs årets mottagare av Stockholm Water Prize.

Några sammanfattande slutsatser ifrån dagen:

- Vattenfrågorna är av största vikt för att uppfylla FN:s Millenniemål. Tyvärr rör sig målet om att halvera andelen människor som saknar tillgång till rent dricksvatten och sanitet långsamt framåt. I vissa länder har tillgången till rent vatten ökat men i andra länder är situationen allvarligare.
- Den ojämna fördelningen av framgång beror på kravet på kortsiktiga mätbara resultat för effekten av bistånd. Trots höga risker för korruption måste Sverige våga satsa på dessa högriskområden.
- Det går inte att bara se till kortsiktiga resultat baserade på mandatperioder. Långsiktiga perspektiv är också nödvändiga för insatser för vatten och sanitet.
- Det behövs bättre lagstiftning för att förhindra att svenska företag flyttar till Syd för att utnyttja den ofta sämre regleringen av utsläpp och vattenrening. Sverige kan bidra med kunskap och erfarenhet av lagstiftning inom miljö- och vattenområdet på det internationella planet.
- Satsa på att ingjuta politisk vilja i mottagarländer och koordinera vattenfrågorna mellan olika arbetsområden och ministerier.

Välkomstanförande – Karin Lexén, chef, Swedish Water House

Karin Lexén hälsar samtliga välkomna och öppnar upp för dagens tema med att konstatera att 15 miljoner barn under 5 år dör varje år på grund av förorenat vatten. Mycket görs redan för att minska antalet människor utan tillgång till rent vatten och sanitet, men det behöver göras mer. Hur kan Sverige lyfta vattenfrågorna i den globala utvecklingspolitiken?

Globala utmaningar för att säkra en god vattenkvalité - Johan Kuylenstierna, Chief Technical Advisor, UN-Water

Vatten är en komplex fråga som spänner mellan lokal och global nivå och därför är samarbete på området väldigt viktigt. Vattenfrågan är fortfarande en bortglömd fråga.

- Varje dag släpps 2 miljoner ton förorenat vatten ut från jordbruk, hushåll och industrier
- 2,6 miljoner människor saknar tillgång till sanitet
- Hälften av alla sjukhussängar i Syd upptas på grund av förorenat vatten

FN:s Millenniemål är en viktig del i det internationella arbetet för att förbättra tillgången till bra vattenkvalité. Utan tillgång till rent vatten kan inte Millenniemålen uppnås, och utan att vi närmar oss Millenniemålen kan inte heller tillgången till bra vattenkvalité säkras. Men utöver frivilliga åtaganden krävs också legala och ekonomiska styrmedel som påtryckningsmedel, där Sverige ofta är ett föregångsland.

God vattenkvalité – ett försummat problem. Gunnar Jacks, Professor, Emeritus KTH

Bakterier och virus är det största problemet för god vattenkvalité som orsakar diarréer och hög barnadödlighet i utvecklingsländer. Men även ämnen som finns naturligt i miljön kan förorena grundvatten och vattendrag. Exempel på ämnen som påverkar vattenkvalité och hälsa i Syd negativt är:

- Fluor som i för höga halter orsakar fluoros. Typiska effekter är bruna tänder, upp-svullna knäleder och krökt ryggrad på grund av en ökad produktion av benväv och ger svåra krämpor.
- Arsenik som är ett kroniskt gift i grundvattnet. I Bangladesh borrade NGO's brunnar som försedde 97% av befolkningen med grundvatten istället för vatten från kanaler och dammar. Tyvärr förgiftade vattnet befolkningen med arsenik som finns naturligt i jorden. Lösningen är att borra djupare brunnar.
- Pesticider och herbicider så som akrylamid, DDT och permetrin varierar i graden av giftighet beroende på dess löslighet i vatten.
- Det nya hotet i vårt grundvatten är medicinrester. Från avlopp följer östrogena mediciner och hormoner med som gjort fiskhanar "mindre manliga". I Hyderabad i Indien har terapeutiska nivåer av antibiotika uppmätts i vattendrag.

Frågor från publiken:

Kan man filtrera bort arseniken istället för att borra djupare som i fallet i Bangladesh?

Det är möjligt men det är främst en ekonomisk fråga och en fråga för kvinnor som normalt sköter filtrena. En NGO i Bangladesh som installerat ett tusental filter

har sett att 95% inte används efter tre år. En mer använd lokal metod för att undvika arsenik är att borra brunnar tills man når vatten som inte längre smakar järn (där finns inte heller arsenik). På KTH undersöker man just nu hur uthålligt denna metod är.

En kommentar från publiken är att samma mängder föroreningar troligen kunde uppmätas i Sverige förr i tiden. Nu väljer industrier så som Astra att flytta till Indien där miljölagstiftning och vattenrening är svagare. EU måste vara närvarande i denna fråga och se till att våra företag tar samma ansvar utomlands som i Sverige.

5 år kvar till 2015 – MDGs i motvind? Monica Lorensen, Liaison Officer, UNDP Norden

Det är 5 år kvar till att Millenniemålen ska vara uppnådda. De är uppsatta på basis av tidigare framsteg och vad som teoretiskt sett är uppnåeligt. Hur långt har målen nått idag?

- Målet om att halvera världens fattigdom och hunger går åt fel håll. Enligt FAO är 1 miljard människor kroniskt hungriga vilket är mer än någonsin förut (pga befolkningsökning).
- Att alla barn ska gå i skolan är det målet som gått framåt allra mest och även målet om jämställdhet rör sig framåt. Fler kvinnor finns i världens parlament och fler flickor går i skolan.
- Att minska mödra- och barnadödligheten är de två mål som går sämst. Graviditet och förlossning är den vanligaste dödsorsaken bland unga kvinnor i Afrika söder om Sahara.
- Smittsamma sjukdomar så som HIV/Aids, TBC, polio och malaria minskar.
- Målet om att säkerställa en miljömässig och hållbar utveckling går dåligt. Målet var att minska koldioxidutsläppen jämfört med 1990 års utsläpp. Idag släpper vi ut 40 % mer.
- Det krävs mycket mer arbete för målen om ökat samarbete kring bistånd, handel och skuldavskrivningar. Av det totala biståndet i världen går bara en tredjedel till världens minst utvecklade länder. Idag betalar Syd 6 gånger mer i amorteringar och räntor än vad de får i bistånd.

Millenniemålen är globala, det vill säga världens fattigdom och hunger ska halveras *globalt* sett. De största utmaningarna för att uppnå målen i de mest fattiga länderna är att man måste implementera dem efter landets egna förutsättningar, att sätta delmål för att främja den politiska viljan och omvandla dem till praktiska insatser så att långsiktiga mål blir mer överskådliga och gripbara.

Det finns en osäkerhet om målen kommer att nås. Men vi har fortfarande 5 år kvar och vi vet vad som ska göras - så kör på!

Tillgång till vattenresurser - en förutsättning för att nå Millenniemålen. Joakim Harlin, Senior Water Resources Advisor, UNDP

Att arbeta med vattenfrågor är en nödvändighet för att uppnå global utveckling. FN:s Millenniemål är en viktig del i det arbetet, och varje delmål går direkt att koppla till vattenfrågor. Det är viktigt att minnas att allt för detaljerade mål kan leda till forcerade och kortsiktiga lösningar som kan vara negativt.

- Vatten är en nödvändighet för hushåll, jordbruk, industrier och livsmedelsproduktion.
- Det är en nödvändighet för sanitet och hälsa samt för att minska barn- och mödradödligheten. Vattenburna sjukdomar så som diarré, kolera och dysenteri dödar mer än 2 miljoner barn om året. Dålig hygien vid förlossning och förorenat vatten i mjölkersättning gör stor skada.
- Mer tillgängligt vatten leder till att flickor kan gå i skolan istället för att gå och hämta vatten. I ickeurbana miljöer i Syd går 25 % av tiden åt till att hämta vatten, vilket skulle kunna användas till inkomstbringande verksamheter istället (och empowerment av kvinnor). Tillgång till toaletter minskar också trakasserier av flickor.
- Genom att investera i vatteninfrastruktur minskas risker och sårbarhet för naturkatastrofer.

Sedan 90-talet har 1,3 miljarder fått tillgång till rent vatten och sanitet, men ändå saknar 2,6 miljarder människor det fortfarande. Det betyder att målet om ett halverande av andelen utan tillgång till rent vatten och sanitet kommer missas med 1 miljard. Kraftig befolkningstillväxt är orsaken till detta.

Vissa regioner klarar vissa delmål bättre än andra. Kina och Indien står för halva utvecklingen av dricksvattenmålet i hela världen och 40 % för sanitetsmålet. Andra regioner i världen har fortfarande stora problem så som Afrika söder om Sahara. Eftersom målen är globalt baserade är det viktigt att titta på detaljerna bakom siffrorna för att se vart man måste jobba vidare med vilka frågor.

Hur ska man jobba vidare?

- Det är viktigt att fokusera "högre upp" och ingjuta politisk vilja och koordinera mellan ministerier som jobbar med olika frågor så som jordbruk-, miljö- och vattenfrågor.

- Fokusera på underhåll och förvaltning av t ex nya brunnar så att länder inte fastnar i biståndsberoende.
- Proaktiv planering för ökad urbanisering och befolkningstillväxt, effektivisera, ny teknik och behov.
- Satsa på information, utbildning och beteendeförändring (t ex att tvätta händerna)
- Skapa förutsättningar för partnerskap och lönsamheter för industri. Kan jobbas mer med.
- Aktivt använda IWRM (Integrated Water Resource Management) för att bredda deltagande av lokalbefolkning/ stakeholders i beslutsfattandet.
- Öka samspelet mellan sanitets- och vattenresursförvaltningsfrågor som idag ofta skiljs åt.
- Det är viktigt att inse att vattenpolicy och lagstiftning tar tid. Att mäta effekter av insatser är bra men det är viktigt att ha en bra balans mellan kortsiktiga direkta insatser och långsiktiga, breda lösningar som ser bortom politiska mandatperioder.

Frågor från publiken:

Hur kommer det sig att de allra fattigaste inte får det bättre?

Dagens trend är att mätbara resultat som ska ske på relativt kort tid krävs. Politiker har pressen att visa resultat för sina väljare under sin mandatperiod. Konsekvensen blir att länder där det är lättare att se resultat av bistånd och insatser prioriteras. Detta skapar den ojämna fördelningen av bistånd och utveckling mellan regioner och länder.

Vad finns det för påtryckningsmedel och krav på mottagarländer så att pengarna används till det avsedda ändamålet och inte t ex korruption?

Världsbanken och andra investerare så som UNDP ställer ofta motkrav på miljö, förvaltning och korruption för att ge lån. Det skiljer på hur FN, Världsbanken och EU arbetar med dessa frågor. Och Kina ställer inte några som helst krav.

Paneldebatt

Dagens paneldebatt bestod av svenska riksdagspolitiker: Anders Ygerman (s), Sofia Arkelstam (m), Bodil Ceballos (mp), Kerstin Lundgren (c) och Liza-Maria Norlin (kd). Karin Lexén var moderator och de huvudsakliga frågeställningarna var: *Vad tar ni med er efter dagens föredrag? Hur mäter man effektivitet och långsiktiga investeringar? Hur ökar vi förståelsen för vatten- och biståndsfrågans komplexitet?*

- Bodil Ceballos (mp) poängterar att utöver ekonomiska styrmedel krävs också bindande juridiska styrmedel. Internationella regelverk samt regelverk i Syd är nödvändiga så att svenska bolag inte kan flytta utomlands och utnyttja den svagare miljölagstiftningen. Sverige har kompetens inom denna fråga och kan bidra med kunskap. Vart biståndspengar tar vägen måste redovisas bättre, även om procentsatser som mätredskap kan kritiseras.
- Liza-Maria Norlin (kd) menar att det är viktigt att se bakom statistiken för att inte riskera att vi klappar oss på axeln och glömmar bort dem som fortfarande ligger långt efter i utvecklingen. Fokus bör ligga på de allra fattigaste länderna. Sverige måste arbeta med ett underifrånperspektiv med lokalbefolkningen för att undvika korrupcion. Eftersom vatten spänner över så många frågor bör inte bara biståndsbudgeten gå till detta utan också vår svenska miljöbudget och jordbruksbudgeten.
- Kerstin Lundgren (c) anser att samordning för hållbar utveckling mellan olika arbetsområden är av stor vikt för att det ena inte ska lägga krokben för det andra. Effektivitetsmått bör inte vara ett årligt mått utan måste kombineras med långsiktighet och därför måste vi bli tydligare med målen och hitta nya sätt att följa upp. Dessutom är anpassningsfrågor till klimatförändringar är en viktig bit i framtidens vatten- och biståndspolitik. Ett grönt frihandelsavtal utan protektionism och regleringar är eftertraktat och kan göra stor skillnad. Vi måste våga vara närvarande även i korrupcionsområden.
- Anders Ygerman (s) menar att det är jättesvårt att mäta effektivitet, alla länder är olika och har olika förutsättningar. För att ge legitimitet åt de insatser som görs krävs en förändrad och mer positiv attityd mot bistånd. EU bör höja golvet för de produkter inom textilområdet som har en väldigt stor påverkan på vattenresurserna i tillverkningslandet och neka marknadstillträde. Vi måste dessutom se till att det finns förutsättningar för fortsatt bra förvaltning i mottagarlandet, annars spelar det ingen roll vilka insatser som görs.
- Sofia Arkelstam (m) tycker att det är viktigt att baka in vår miljöpåverkan utomlands i de svenska miljömålen. Virtuellt vatten är ett klockrent exempel som förklarar hur mycket vatten som går åt i produktionen av olika varor. Företagsansvaret bör sträcka sig hela vägen till början i produktionsle-

det, men det är knepigt ur juridisk mening. Procentmål är inte alltid det bästa sättet att mäta effektivitet, bättre att titta på hur och vart pengarna verkligen har gått för att få en uppfattning av effekten av bistånd.

Frågor från publiken:

- *Endast 3 % av biståndet avsätts specifikt för vatten och sanitetsområdet. Det är hälften av genomsnittet i EU och en tredjedel i Japan. Vad ska göras?* Hela debattpanelen är överens om att 3 % av biståndsbudgeten för vatten och sanitetsfrågor är väldigt lite och ska ta med sig frågan i framtiden. Liza-Maria Norlin påpekar att målet om rent vatten är av största vikt eftersom de hänger tätt ihop med andra utvecklingsfrågor. Sofia Arkelstam menar att det är viktigt att vatten fortfarande är en prioritering och att den svenska politiken måste lyfta frågan ytterligare.
- *Naturvårdsverkets vattenkompetens ska flyttas till en ny Havsmiljömyndighet i Göteborg. Kommer ni se till att vattenkompetensen fortfarande finns kvar på naturvårdsverket?* Debattpanelen övervägande positiva till den nya Havsmiljömyndigheten. Anders Ygerman är positiv till att samla all havskompetens på ett ställe för bättre samordning i den typen av frågor. Liza-Maria Norlin tycker att ett helhetsbegrepp för vattenfrågor är viktigt. Karin Lexén förklarar att det finns en oro för att färskvattenfrågor och helhetsbegreppet mellan vatten och naturvårdsfrågor tappas bort i den nya myndigheten. Ander Ygerman svarar att önskan fortfarande är att Naturvårdsverket kan behålla en del av sin kompetens.

Dagen avslutas med en videokommentar från Jan Eliasson, ordförande WaterAid Sverige och moderator för runda bordssamtal om vatten och MDGs i FN.

2010 års mottagare av Stockholm Water Prize

Per-Arne Malmqvist, Scientific Director SIWI, presenterar årets mottagare av Stockholm Water Prize, Dr **Rita Colwell**, som belönas för sin betydande forskning om spridningen av kolera som har räddat miljontals liv runt om i världen.